

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Сідоров Вадим Ігорович,
*кандидат економічних наук, професор,
декан факультету міжнародних
економічних відносин та туристичного
бізнесу, Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна,
Україна, м. Харків
e-mail: v.i.sidorov@karazin.ua
ORCID 0000-0002-5655-2221*

Здоровко Сергій Федорович,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародних
відносин, міжнародної
інформації та безпеки,
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна,
Україна, м. Харків
e-mail: s.zdorovko@karazin.ua
ORCID 0000-0002-0237-8125*

doi: 10.21564/2414–990x.136.95296
УДК 339.9:[341.4:343.9.002]

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ НА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНУ ОРГАНІЗОВАНУ ЗЛОЧИННІСТЬ

Висвітлюються проблеми глобалізації економіки, підстави, що обумовили виникнення та бурхливий розвиток глобального ринку капіталу, зроблено акцент на головну рушійну силу цього феномену – транснаціональні компанії та корпорації (ТНК). Акцентується увага на негативних наслідках цього процесу; осмислюється, яким чином їх намагаються використовувати транснаціональні злочинні організації, дається стисла криміналістична характеристика цих злочинних угруповань. Аналізуються заходи, що їх вживає міжнародна спільнота під егідою ООН для попередження та припинення цих злочинів.

Ключові слова: глобалізація; глобальна економіка; транснаціональні компанії та корпорації (ТНК); банки; офшори; транснаціональні злочинні організації; міжнародні відносини.

Сідоров В. І., кандидат економічних наук, професор, декан факультета міжнародних економічних відносин і туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна, г. Харків.

e-mail: v.i.sidorov@karazin.ua ; ORCID 0000-0002-5655-2221

Здоровко С. Ф., кандидат юридических наук, доцент кафедри міжнародних відносин, міжнародної інформації і безпеки, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна, г. Харків.

e-mail: s.zdorovko@karazin.ua ; ORCID 0000-0002-0237

Влияние глобализации экономики на транснациональную организованную преступность

Изучаются проблемы глобализации экономики, основания, которые обусловили возникновение и стремительное развитие глобального рынка капитала. Сделан акцент на главную движущую силу этого феномена – транснациональные компании и корпорации (ТНК). Обращено внимание на отрицательные последствия этого процесса и осмыслено, каким образом их пытаются использовать транснациональные преступные организации. Дана криминалистическая характеристика этих преступных группировок. Акцентировано внимание на те меры, которые принимает международное сообщество под эгидой ООН по предупреждению и прекращению этих преступлений.

Ключевые слова: глобализация; глобальная экономика; транснациональные компании и корпорации (ТНК); банки; офшоры; транснациональные преступные организации; международные отношения.

Вступ. У сучасному світі про кожне суспільне явище неможливо вести мову поза контекстом глобалізації. Суспільний розвиток кожної країни не може бути адекватно осмислений поза його зв'язками з розвитком людства в цілому.

Другу половину ХХ – початок ХХІ ст., поряд з іншими процесами, характеризує значне зміцнення економічних зв'язків між державами. Локомотивом цього процесу є глобалізація економіки, яку загалом слід сприймати як позитивне явище.

Однак на цьому тлі перед світовою спільнотою постала проблема планетарного характеру – зростання ролі організованих злочинних організацій, які у гонитві за отриманням надприбутків усе частіше поширюють свою незаконну діяльність на різні країни і тим самим стають дестабілізуючим чинником для кожної з них. Значну роль у цьому відіграють фактори глобальної економіки.

Аналіз літературних даних і постановка задачі дослідження. Проблеми боротьби з транснаціональною організованою злочинністю наразі не можна назвати достатньо висвітленими вітчизняними науковцями. Тут слід згадати роботу П. Д. Біленчука, А. П. Гель та Г. С. Семакова «Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів», в якій серед іншого дається загальна характеристика особливостей виявлення та розслідування транснаціональних злочинів.

У зарубіжній правовій доктрині кримінологічній природі такого явища, як транснаціональна організована злочинність, присвячені роботи А. Л. Репецької (Російська Федерація) [26], В. С. Овчинського (Російська Федерація) [31], А. В. Меркушина (Білорусія) та інших. Однак бракує досі теоретичних досліджень про вплив глобалізації економіки на транснаціональну організовану злочинність.

З огляду на це *мета статті* – визначення впливу глобалізації економіки на транснаціональну організовану злочинність шляхом аналізу досвіду зарубіжних країн та документів Конгресів Організації Об'єднаних Націй у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Явище глобалізації стало активно обговорюватися вченими у 90-х роках минулого століття. Один із видатних дослідників глобалізації австралієць М. Уотерс (Malcolm Waters) зазначає у своїй науковій праці «Глобалізація» (1995 р.), що хоча історія вислову «global» налічує понад 400 років, поняття «the globalization», «globalize» та «glodalizing» розпочали використовувати лише в 1960-х роках [1, с. 2]. Ще на початку 1980-х років у найбільших бібліотеках Заходу та й усього світу книги, у назвах яких зустрічалося слово «глобалізація», обчислювалися одиницями.

Англійський вчений Л. Скляр (Lesli Sklair) підкреслює, що глобалізація – це відносно нова ідея в соціальних науках, хоча міжнародний бізнес вже певний час використовує це поняття [2, с. 143–163]. У 90-х роках ХХ ст. стався буквально вибух досліджень різного плану, присвячених глобалізації. Вона стала однією з ключових тем світової соціальної наукової думки – економічної науки, соціології, філософії, політології, економічної та соціальної географії, етнографії, психології, культурології і інших суспільних дисциплін. Ця тенденція в науці продовжує мати місце.

Глобалізація постає як багаторівнева та багатоскладова система різних інтеграційних проявів світового життя. Глобалізація виступає як сукупність таких своїх проявів, як глобальна економіка, глобальна міграція, глобальна комунікація, глобальна мова, глобальна політика, глобальне духовне життя, глобальний спосіб життя, глобальна злочинність та глобальні міста. Учені розглядають глобалізацію як процес перетворення світової економіки на єдиний ринок товарів, послуг, капіталів, робочої сили і знань, поступальний розвиток інтернаціоналізації [3, с. 260].

Відомий американський вчений М. Кастельс (Manuel Castells) визначає глобальну економіку як економіку, основні компоненти якої володіють інституціональною, організаційною та технологічною здатністю дії, як сукупність (цілісність) у реальному часі, або в визначеному часі у планетарному масштабі [Див.: 4, с. 64].

Експерти ЦРУ США, прогнозуючи розвиток світу до 2015 р., ще в 2004 р. стверджували, що глобальна економіка, виступаючи як взаємопов'язане ціле, буде підштовхуватися швидкими і необмеженими потоками інформацій, ідей, культурних благ, капіталів, товарів, послуг та людей. Це і є глобалізація [5].

Безпосередньо глобалізація уявляється як рух великої маси капіталу, а значить, як утворення глобального капіталу. М. Кастельс ще в 90-х роках ХХ ст. виокремив п'ять підстав, які обумовили виникнення та бурхливий розвиток в останні десятиліття глобального ринку капіталу. По-перше, це лібералізація фінансових ринків та трансакцій. По-друге, це розвиток інфраструктури, пов'язаної з новими інформаційними технологіями. По-третє, це використання до цього часу невідомих фінансових інструментів (ф'ючерс, опціони та т. п.).

По-четверте – спекулятивний рух капіталів, які стрімко входять, а потім зникають з конкретного ринку цінних паперів, національних валют з метою отримання переваги від різниці котирувань, а також уникнення можливих втрат. По-п'яте – це діяльність фірм, які оцінюють кон'юнктуру ринків, які визначають рейтинги як національних економік в цілому, так і цінних паперів [6, с. 65]. Ці висновки дають підстави вважати, що процес глобалізації фінансових ринків призводить до того, що глобальні потоки капіталу все менше й менше залежать від функціонування національних економік.

Головну рушійну силу глобальної економіки складають транснаціональні компанії або корпорації (ТНК), які перетворилися на один з основних структуроутворюючих факторів світового господарства [7, с. 7]. Саме вони в першу чергу й формують глобальний економічний простір. Глобальна економіка – це якісно новий етап розвитку світової економіки, яка поступово перетворюється на цілісний глобальний організм, утворений гігантською виробничо-збутовою, глобальною фінансовою та планетарною інформаційною мережею [8, с. 37]. Йдеться про такі ТНК, як «Ford Motor», «Philip Morris», «Coca Cola», «Toyota», «General Motors», «Mitsubishi», «Pepsi Cola», «British Petroleum», «Boeing» та багато інших.

Перші транснаціональні компанії в сучасному розумінні цього слова виникли наприкінці ХІХ – початку ХХ ст., при цьому їх попередниками вважаються комерційні компанії, які виникли в епоху Нового часу – Британська Ост-Індійська компанія (утворена в 1600 р.) та Нідерландська Ост-Індійська компанія (1602). Наприкінці ХХ ст. кількість ТНК стала обчислюватися десятками тисяч, вони охопили павутиною своїх філій усю планету, перетворившись на головного суб'єкта глобальної економіки. Американські вчені У. Робінсон та Д. Харріс, посилаючись на дані ЮНКТАД, зазначають, що вже в 1995 р. у світі було близько 40 тис. транснаціональних корпорацій. Вони контролювали в той період дві третини світової торгівлі. Частка світового ВВП, підконтрольного ТНК, виросла з 17 % у 1960-х р. до 24 % у 1984 р. та до рівня майже 33 % в 1995 р. [9, с. 13]. Англійський вчений П. Вілут зазначає в своїй науковій праці, яка вийшла у 2011 р., що у світі на той час уже існувало 82 100 транснаціональних компаній, у яких було 807 400 філій в різних країнах світу [10, с. 328].

Економічна міць транснаціональних корпорацій дуже значна і вона з кожним роком збільшується. Якщо у 1982 р. 200 найбільших ТНК контролювали 24,2 % світового внутрішнього продукту, то у 2000 р. їм належало вже 28,3 % світового ВВП [11].

Транснаціональні корпорації контролюють колосальні маси капіталу і в силу цього володіють значною економічною міццю, яка нерідко відтісняє на другий план або навіть підкоряє собі економіки середніх та невеликих країн. Вже до кінця ХХ ст. серед 100 найбільш значимих економічних суб'єктів планети 51 були ТНК і лише 49 – країнами. Річний оборот General Motors наприкінці ХХ ст. перевищував ВВП Таїланду, Данії та Норвегії, оборот Ford – ВВП

Польщі, Греції, Майлазії, «Mitsubishi» – ВВП Індонезії, оборот «Wall-Mart» – Ізраїлю та Греції [12].

Транснаціональні корпорації в своїй більшості належать капіталу США, Західної Європи та Японії. У 1998 р. із 500 найбільших транснаціональних корпорацій планети 244 корпорації, або 48 % від загальної кількості були американськими, 173, або 35 %, – європейськими, 58, або 12 %, – азіатськими (з них 46 були японськими) [13, с. 109]. У 1992 р. штаб-квартири 500 найвпливовіших транснаціональних корпорацій географічно розподілялись наступним чином: 32 % з них розташовувались в США, 32 % – в Західній Європі та 26 % – в Японії [14, с. 341]. Із 200 найбільших транснаціональних компаній 186 на початку ХХІ ст. мали штаб-квартири у 7 розвинутих країнах – США, Японія, Німеччина, Франція, Велика Британія, Нідерланди та Швейцарія. Однак після 2000 р. ситуація почала змінюватися: з'являється все більше транснаціональних компаній із країн, що розвиваються – із Китаю, Південної Кореї, Індії, Бразилії, Росії та т. д. Станом на 2016 р. у цьому списку немає українських компаній, які б вийшли на світовий ринок і на рівних могли конкурувати з указаними ТНК.

Незважаючи на те, що до 2/3 обсягу виробництва припадає на країни розміщення філій, все ж найбільші вигоди результатів фінансово-господарської діяльності ТНК приносять країни базування материнських компаній [15, с. 122].

Згідно з рейтингом «Fortune», у 2013 р. серед 500 найкрупніших компаній світу домінували американські компанії – їх було 132. Від крупного капіталу США значно відставав, посівши друге місце, китайський бізнес – 89 компаній, третє місце японський бізнес – 62 компанії, Франція, Німеччина та Велика Британія посіли відповідно 4-е, 5-е та 6-е місця (31, 29 та 26 компаній) [16].

Серед найбільших компаній світу провідну роль відіграють банки. Саме найкрупніші банки – це важливі пункти управління глобальною економікою. Складений на початку ХХІ ст. рейтинг банків спеціальним онлайн-сервісом «The Banker Database», який входить до складу групи британської газети «Financial Times» показав за 2011 р. наступний розподіл 1000 провідних банків світу [17]: із США – 183, Японії – 102, Канади – 101, Німеччини – 36, Швейцарії – 33, Індії – 32, Великої Британії – 25, Іспанії – 25, Росії – 24, Італії – 23, Тайваня – 23, ОАЕ 15, Австралії – 14, Майлазії – 13, Бразилії, Нідерландів та Туреччини – по 12, Канади, Австралії, Саудівської Аравії, Ірану – по 10, Індонезії, Нігерії та Південної Кореї – по 9, Кувейту – 8, із Франції, Гонконгу та Греції – по 7, із ПАР, Ізраїлю та Швеції – по 6 банків. На жаль, України у цьому списку немає.

У 2013 р. вперше в історії перше місце в банківській ієрархії світу посів китайський банк ICBC (Industria and Commercial Bank of China). Друге та третє місця – американські банки «JP Morgan Chase & Co» та «Bank of America» відповідно. Цей рейтинг наочно демонстрував, що американські, японські, західноєвропейські та китайські банки на початку другого десятиліття ХХІ ст. домінували на арені глобального банківського бізнесу. Особливий інтерес

викликає склад глобальної банківської супереліти. Серед 50 найбільших банків світу в 2013 р. було 8 американських, 7 китайських, 5 англійських, 5 французьких, 4 японських, 4 австралійських, 3 бразильських, 2 німецьких, 2 нідерландських, 2 італійських, 2 іспанських, 2 швейцарських, по одному російському та шведському банку.

Аналіз рейтингів глобальних транснаціональних компаній світу, в тому числі й банківських корпорацій, показує, нині діють чотири основних центри глобального капіталізму – США, Китай, Західна Європа та Японія та ціла низка другорядних – Індія, Росія, Бразилія, ПАР та т. п.

Ще одним проявом глобалізації, на цей раз проявом негативним, є виникнення глобальної організованої злочинності. Це означає, що над попередніми видами злочинів, які існують століттями, в епоху глобалізації розбудовується кримінальна діяльність, що має всепланетний характер. Виникають транснаціональні об'єднання злочинців, які діють подібно звичайним ТНК одночасно в декількох і навіть в багатьох країнах. Кримінальний світ глобалізується, причому більш швидкими темпами, ніж законотворчі громадяни.

Доповідь експертів ЦРУ, складена на початку століття, констатувала перспективи розвитку глобальної злочинності до 2015 р.: «Кримінальні організації та мережі, розташовані в Північній Америці, Західній Європі, Китаї, Колумбії, Ізраїлі, Японії, Мексиці, Нігерії та Росії, будуть розширювати масштаби та мету своєї діяльності. Вони формують гнучкі альянси один з одним, з кримінальними підприємцями, з повстанськими рухами для здійснення специфічних операцій. Вони будуть корумпувати лідерів нестабільних, економічно слабких держав, встановлять контроль за банками і підприємствами, які знаходяться в скрутному становищі, будуть співробітничати з повстанськими політичними рухами для контролю над значними регіонами. Вони будуть отримувати свої прибутки від наркотрафіка, незаконного перевезення людей, торгівлі жінками та дітьми, торгівлі токсичними матеріалами, зброєю та військовими технологіями, фінансових афер та рекету» [18]. Як бачимо, цей прогноз підтвердився.

Деякі автори стверджують, що глобальна організована злочинність спочатку багато в чому носила початковий етнічний характер [19, с. 28]. Однак глобальні злочинні угруповання різного національного та етнічного походження об'єднуються, кооперуються та розпочинають діяти як єдине ціле. Існують глобальні злочинні об'єднання, які включають в себе представників різних країн. Таким чином, виникають могутніші та загрозливі транснаціональні кримінальні угруповання, які налічують у своєму складі тисячі, навіть десятки тисяч осіб. Мова йде про дійсно кримінальні імперії, чия влада простягається над кордонами держав та континентів.

Розглядаючи глобалізацію як процес формування загальносвітових принципів життєвого устрою внаслідок стрімкого розвитку транснаціонального фінансово-інформаційного простору на базі новітніх високих технологій, ООН виділяє її основні тенденції, які й визначають загальний процес змін, які призводять до змін у міжнародній злочинності.

1. *Поширення ліберальної демократії.* Завдяки цьому значно збільшилась кількість людей, які отримали право відкрито та вільно висловлювати свою думку і брати участь у політичній діяльності. Однак ця тенденція призвела в цілому світі та в окремих країнах до нових суперечностей, які дуже часто призводять до політичних, економічних, релігійних, етнічних та територіальних конфліктів. Результат цих конфліктів – спалахи насилля та актів вандалізму, збройні конфлікти, акти тероризму. У результаті цих конфліктів на цей час в світі близько 23 млн біженців, або людей, умови життя яких нагадують становище біженців [20, с. 49].

2. *Переважає ринкових сил в економіці.* Економічний лібералізм став домінуючою ідеологією з середини 1970-х років. Ефективність економіки зростає, однак при цьому поглибився соціально-економічний розкол в суспільстві різних країн.

3. *Збільшився рівень корумпованості* апарату влади та управління як наслідок тісного зв'язку держслужбовців з тонким шаром національних олігархів і представників міжнародних фінансових організацій.

4. *Інтеграція світової економіки.* Ця тенденція перш за все визначається мобільністю світового капіталу. Для країн з нерозвинутою економікою й ринковою інфраструктурою цей процес має назву «витік» капіталу, кваліфікованої робочої сили і «відплив умів», що певною мірою відбувається й в Україні.

Із названих тенденцій необхідно особливу увагу звернути на інтеграцію світової економіки, яка спричинила виникнення світової системи «тіньової» економіки, яка не обкладається податками в офшорних зонах. Ми переконані, що саме тіньова економіка є базисом, фундаментом для успішної діяльності транснаціональних організованих злочинних груп (ОЗГ). І без цього проблеми транснаціональної організованої злочинності не існувало б взагалі.

«Тіньова економіка» та глобалізація є чи не найактуальнішим предметом економічного аналізу останніх десятиліть. Безумовно, постає питання про взаємний вплив цих двох явищ і перш за все про зміну самої категорії «тіньова економіка» в умовах глобалізації.

Слід звернути увагу на таке: офіційний загальносвітовий ВВП, розрахований за паритетом купівельної спроможності, в 1999 р. складав 39 трлн дол. Тіньовою економікою в тому ж році, як мінімум, було створено ще 8 трлн дол. не облікованих товарів і послуг. Таким чином, за своїми розмірами глобальна тіньова економіка порівняна з економікою США – країни, яка має самий найбільший ВВП в світі [21, с. 35]. Таким чином, тіньова економіка – явище глобальне за своїми масштабами, має місце в усіх країнах світу.

Наступне питання, на яке необхідно звернути увагу, – принципова невідповідність підходів до аналізу тіньової економіки представників різних галузей знань, зокрема економістів і юристів. Для економіста функціонування в сфері тіньової економіки – спосіб мінімізації підприємцем його витрат. При цьому постулюється принципова відмова від морально-етичних та ідеологічних оцінок фактів порушення встановлених суспільством норм права. У зв'язку з цим економісти

нерідко стають «адвокатами» порушень законів. Для юристів всяке порушення норм права – правопорушення. При цьому в більшості індустріальних країн поняття економічної злочинності не має чітких кримінально-правових меж.

Однак якщо в силу недосконалої законотворчої практики у кримінальне законодавство не включені статті, що передбачають покарання за вчинення будь-якого виду економічних суспільно небезпечних діянь, то це ще не свідчить про відсутність самих фактів скоєння таких злочинів.

До аналізу таких явищ необхідно, на нашу думку, підходити з урахуванням світового досвіду правозастосовної практики в умовах ринкової економіки.

Особливе значення це зауваження набуває у зв'язку з новітніми процесами глобалізації економіки, які передбачають загальне зменшення ролі національних кордонів та поступове злиття окремих національних ринків в єдиний світовий ринковий простір. Відбувається своєрідне виведення економіки (або ж принаймні значної її складової) із-під національної юрисдикції. При цьому виникає необхідність у розробці нових підходів до цілого ряду явищ і висування нових ідей у боротьбі з негативними наслідками нової ситуації. Типовим прикладом цього є проблема ухилення від податків.

Тіньова економіка у найзагальнішому вигляді може бути розділена на дві основні частини:

1) діяльність, пов'язана з виробництвом і реалізацією «звичайних» (тобто не заборонених законом) товарів і послуг, але яка опиняється поза контролем держави (підпільне виробництво, контрабанда; будь-які операції легальних компаній, які не відображаються в фінансових та статистичних звітах тощо); у цьому разі має місце порушення законів, однак ці порушення не призводять до кримінальної відповідальності;

2) діяльність, що порушує норми закону і тягне за собою в подальшому кримінальну відповідальність.

Перший вид діяльності завдає шкоди суспільству, позбавляє державу податкових надходжень у бюджетну систему. Іноді цей вид діяльності називають «сірою економікою». Другий вид шкодить здоров'ю людей, моральності, безпеці держави, навколишньому природному середовищу тощо. Йдеться перш за все про такі види «бізнесу», як работоргівля, проституція, виробництво та торгівля наркотиками, підробка лікарських засобів, торгівля людськими органами, незаконні поставки зброї, знищення рідкісних видів рослин та тварин, несанкціоновані викиди токсичних відходів у довкілля. Зазвичай цей вид діяльності має назву «чорна економіка».

Як «сіра», так і «чорна» економіка забезпечують високу норму прибутку, що створює передумови для абсолютного і відносного зростання масштабів тіньового сектора. Слід зазначити, що навіть у «законослухняних» країнах Заходу тіньовий сектор досягає 20 й більше відсотків.

У валовому продукті країн, що розвиваються, на продукцію «сірого» та «чорного» секторів економіки, за експертними оцінками, вже припадає більше 50 відсотків.

У глобалізованому світі XXI ст. постійно циркулює 600–700 млрд брудних доларів. Їх левова частка – наркогроші, але оскільки злочинність і тероризм – близнюки, все складніше вдається провести межу між наркогрошима та грошима терористів. Відбувається зрощування кримінального бізнесу (наркотики, зброя, работоргівля та т. п.) з банками, які самі стають частиною кримінального бізнесу, його «фасадом». Зацікавленість банків очевидна: оскільки кошти «брудні», то вони отримують їх з «дисконтом», за надання «послуг» та за «ризики». Вони можуть домовитися з кримінальним бізнесом про відкриття для нього депозитних рахунків під більш низький відсоток, ніж той, який банк виплачує «чистим» клієнтам. Вони можуть кредитувати кримінальний бізнес під більш високий відсоток, враховуючи, що погашення боргів буде здійснюватися «брудними» грошима. Інвестиційні банки і фонди можуть також співпрацювати з криміналом, інвестуючи їх кошти в цінні папери на фондовому ринку [20, с. 49].

Значні проблеми для податкових органів спричинив Інтернет. По-перше, Інтернет – це абсолютно новий канал переміщення товарів та послуг від продавця до споживача, і оподаткування віртуальних товарів – куди більш проблематичний процес, ніж оподаткування реальних товарів. Дематеріалізуватися за допомогою Інтернету може не лише товар або послуга, але й сам платник податків. У ситуації, коли платник податків – це просто деяка сума анонімних електронних коштів, захищених до того ж сучасними криптографічними кодами, визначити платника податків дуже складно.

Офшорна індустрія розвинулась в глобальний бізнес, який проникає в усі куточки світу, охоплюючи, так чи інакше, близько половини світових фінансових угод. Протистояти цьому феномену дуже складно. Кожна запропонована програма виявляється «поборною», а її реалізація вкрай конфліктна. Міжнародний режим ухилення від податків утворився і ефективно діє. Його існування робить практично неефективними засоби національних законодавств у боротьбі з ухиленням від податків.

Буквальний переклад з англійської мови терміна «offshore» означає «що знаходяться далеко від берега». Офшорні території – це, як правило, острівні держави (Сейшельські острови, Британські Віргінські острови тощо). Однак свої офшорні території є й на континенті. Як приклад, в Європі – це Ліхтенштейн, деякі кантони Швейцарії, штати США – Делавер, Вайомінг. Експерти Організації Економічного Співробітництва та Розвитку склали список із 35 країн та територій, які вважаються «банківським і податковим раєм».

Головним критерієм для віднесення юрисдикції до офшорної є відсутність у цих країнах і територіях оподаткування або стягування низьких (мізерних) податків на прибутки від фінансової або інших видів діяльності.

Другий критерій – наявність чотирьох ключових факторів, які перетворюють ту чи іншу країну або територію в офшорну:

а) низька або нульова ставка оподаткування доходів від фінансової або іншої діяльності; б) відмова від надання інформації про діючий режим оподаткування; в) відсутність гласності щодо чинного режиму, що не дозволяє кон-

тролювати діяльність зареєстрованих в офшорній зоні компаній; г) наявність корпоративного законодавства, яке дозволяє утворювати компанії під контролем іноземців [22, с. 54].

Офшорні території, як правило, не укладають міжнародних угод про боротьбу з ухиленням від сплати податків і, таким чином, вони не зобов'язані брати участь у ній.

До вказаного переліку характеристик офшорної компанії додамо ще дві: 1) заборона компаніям вести бізнес в країні їх реєстрації (компаніям, зареєстрованим в офшорній зоні, забороняється здійснювати бізнес на її території, вони повинні діяти лише за її межами); 2) відсутність договорів про уникнення подвійного оподаткування з зарубіжними країнами, оскільки зареєстровані в офшорних юрисдикціях компанії звільняються від сплати місцевих податків і не ведуть там свій бізнес.

Існує безліч класифікацій офшорних юрисдикцій. Зокрема, з точки зору їх географічного положення та історичного походження Н. Шексон [23, с. 32] виділяє чотири групи таких територій.

До першої групи належать європейські офшори – Швейцарія, Люксембург, Нідерланди та Ліхтенштейн. Другу, найбільш значну та впливову групу, утворюють офшори, прямо або опосередковано контрольовані Великобританією з центром в лондонському Сіті, – острови Джерсі і Гернсі, острів Мен, Кайманові острови, Британські Віргінські острови, Багамські острови, Гібралтар, Гонконг, Сінгапур, Дубаї, Йорданія та інші. До третьої групи офшорів входять деякі штати США (Вайомінг, Делавер, Невада, Флорида), а також території, які знаходяться під впливом США, Маршалові острови, Ліберія, а також Панама. При цьому Панама, на думку американського митного співробітника, є країною, що «переповнена безчесними юристами, безчесними банкірами, безчесними агентами з заснування кампаній та безчесними компаніями» [23, с. 32].

Нарешті, до четвертої групи належать інші території, яким поки що не вдалося досягти успіху на ринку офшорних послуг, такі як Сомалі та Уругвай.

Офшори та офшорний бізнес досить розповсюджене явище в сучасній економіці. З'явився навіть спеціальний термін, що позначає повсюдне поширення офшорного бізнесу «офшоризація світової економіки».

Глобалізація серйозно впливає на кримінальний сегмент тіньової економіки – «вотчину» перш за все злочинних організацій різного масштабу і різної міри відповідальності. Глобалізація створює сприятливі умови для інтернаціоналізації злочинного світу, який не зволікає з використанням можливостей, що надаються. Сьогодні вже очевидно, що проблеми злочинного виробництва товарів і послуг може бути вирішено лише за умови об'єднання зусиль світового співтовариства, в тому числі правоохоронних органів, фінансових інститутів тощо, для боротьби з самим фактом виробництва або його негативними наслідками.

Процес глобалізації провокує утворення нової світової «тріади» у вигляді симбіозу економічної, організованої та транснаціональної злочинності. Названий

симбіоз виявляється в трьох головних моментах: а) відбувається глобалізація економіки (економічний вихор, який руйнує периферію світового економічного життя); б) злочинні організації значно посилюють свою роль у світовій економіці, створюючи свого роду «кримінальну павутину»; в) злочинність все активніше транснаціоналізується, виходячи за межі державних кордонів.

Міжнародні (транснаціональні) злочинні організації однаковою мірою є як причиною, так і наслідками змін, що сталися в глобальній політиці та економіці: розвал Радянського Союзу та утворення ряду самостійних, але економічно дуже слабких і незахищених держав з прозорими кордонами, які фактично не охороняються; заснування Європейського Союзу, що призвело до послаблення митних процедур, паспортного та валютного контролю в Європі; зміни в політиці Китаю, які дали поштовх активному зростанню економічних відносин у цій країні; укладання Північноамериканської угоди про вільну торгівлю. Саме сукупність цих факторів, як стверджують деякі автори, стала умовою формування і зміцнення транснаціональної організованої злочинності [24, с. 45].

Глобалізація світу, транснаціоналізація злочинності призводить до поглиблення міжнародного співробітництва в цій сфері. А воно може бути ефективним лише за наявності міжнародних і міжнародно-правових установ, що координують дії у цьому напрямі.

Зараз у світі існує кілька найбільш могутніх і небезпечних транснаціональних злочинних організацій. Спробуємо дати їх коротку характеристику.

Італійська мафія. Походження слова «мафія» до кінця залишається не з'ясованим. Деякі фахівці вважають, що воно походить від арабського слова *mafaz* (захист), або *mafih* (збирання); інші – що це акронім, наприклад, *Mazzini Autoriza Furti, Furti, Incendi, Avvelenamenti* (Мадзіні дозволяє грабежі, підпали, отруєння), це спроба поєднати мафію з очолюваним Джузеппе Мадзіні рухом «Молода Італія» в XIX ст. Більшість же пов'язують мафію з ще більш давнім часом. Домінуюче становище в цій країні серед злочинних організацій посідає сіцилійська мафія, яка традиційно базується в західній частині острова Сіцилія. Після Другої світової війни її вплив поширився й на східну частину острова. На цей час члени мафії діють на всій території Італії і мають злочинні контакти по всьому світу; особливі зв'язки вони встановили з кінця XIX ст. з американською мафією. За оцінками італійських властей, на початку XXI ст. щорічний оборот мафії досяг 133 млрд доларів (що складає 15% ВВП Італії).

Це ієрархічна злочинна організація на чолі з «Главою сім'ї» (*Capofamiglia*), який в свою чергу призначає 1-2 радників (*Consigliere*) та свого заступника (*Sotto capo*). Останній, або останні, якщо їх декілька, відповідають за роботу конкретних груп, на чолі яких знаходяться – керівники груп (*Capodecima*), їх кількість не регламентована. До складу групи входять «люди честі» (*Uomini d'onore*). Нижче «людей честі» знаходяться честолюбні члени сім'ї, які сподіваються, що в майбутньому вони можуть стати «людьми честі». Сіцилійська мафія іменує себе *Onorato Societa* (суспільство честі), а своїх членів – «людьми честі». Напрямок злочинної діяльності – торгівля наркотиками та зброєю.

Інші італійські злочинні угруповання:

Камора – це італійське організоване злочинне угруповання, базується в м. Неаполь. Найбільш вірогідним походженням слова «Камора» (*Camorra*) є *morra* (гра на гроші). На чолі стояв саро, а значить, «Камора» походить від саро *morra*. Це поєднання вперше з'явилося в документах 1735 року і означає ігорне кубло в Неаполі. Відомо, що вона існувала як єдина організація ще до 1820 р., коли поліція виявила документи з описом обрядів ініціалізації і мети Камори. Сьогодні мережа груп Камори складається із 3–4 членів, вона – одне з наймогутніших злочинних угруповань. Головний напрямок злочинної діяльності – контрабанда тютюну.

Ндраньєта (Ndrangheta) походить від грецького слова «героїзм». Організована злочинна організація під такою назвою базується в Калабрії. Калабрійські бандити об'єдналися в Ндраньєту наприкінці XIX ст. На початку 1900 р. злочинні банди, утворені на сімейно-клановій основі, активно діяли в багатьох калабрійських містах. У подальшому вони стали ядром Ндраньєти, на цей час однією із могутніх італійських злочинних організацій. Ця ОЗГ діє по всій Калабрії і нараховує близько 4000–6000 активних членів. Основна одиниця Ндраньєти – «*ndrina*», багаточисельна сім'я або клан, який керує певним кварталом населеного пункту. Ядро «*ndrina*» складається із близьких родичів. *Sarobastone* – глава сім'ї – керує близько 30 її членами. *Sarobastone* зустрічаються один раз на рік в селищі Сан-Лука, в передгір'ї Аспромонте, або в Лакрі. Це організоване злочинне угруповання займається наркотиками і контрабандою тютюну, продажем зброї та вимаганням.

Сакра Корона (Sacra Corona Unita) має релігійне коріння і пов'язана з короною – терновим вінком Христа. Заснована у в'язниці Барі в травні 1983 р. Джузепе Роголі. Після того, як члени банди підірвали будівлю суду в м. Лучче в 1990 р., Сакра Корона Уніта була офіційно визнана організацією мафіозного типу. На вершині піраміди цієї злочинної організації знаходиться Босс (*Crimine*). Він має трьох заступників (*Trequartini*), які самостійно по вертикалі кожний окремо через своїх помічників: *Evangelisti* (Евангелістів), *Santesti* (Святих) та *Sgarristi* (Приставів) – їх кількість змінюється залежно від ситуації в організації – здійснюють керівництво (*Cammoristi*).

Вони займаються наркотиками та контрабандою тютюну, вимаганням, продажем зброї. З 2000 р. півострів Саленте, який контролює Сакра Корона Уніта (*SCU*), став головними воротами, через які до Європи надходять наркотики, зброя та незаконні мігранти [25, с. 56].

Згідно з японською традицією, слово «якудза» означає того, хто програв у грі, яка має назву «оічо-абу» – варіант карткової гри Блек Джек. Послідовність чисел 8-9-3 – програшна комбінація – звучить як Я-Ку-дза. Таким чином, слово «якудза» використовується, щоб позначити людину, яку не оцінило суспільство. В Японії найнижчий рівень злочинності серед високорозвинутих країн. Кожен, хто побував в Японії, може засвідчити, як мало злочинів вчиняється на вулицях японських міст. Однак при цьому в Японії нараховується від 100

до 150 тисяч членів ОЗГ, об'єднаних в 2500 банд, які мають узагальнену назву якудза, ці великі злочинні синдикати очолює на цей час Кенічі Сінодой. Найбільша організація якудза в Японії – *Ямагуті-гумі* – базується в місті Кобе на заході Японії, її чисельність – приблизно 40 000 осіб, або 45 % всіх якудза. Вона була заснована в 1915 р. і названа по імені свого першого сегуна, або «хрещеного батька» клану, – Харукіті Ямагуті. Після смерті його сина Нобуру Ямагуті синдикат 35 років (1946–1981) очолював їх наступник – Казуо Таоко. Успадкувавши верховну владу в «Ямагуті-гумі», він сформулював три принципи життя та діяльності якудза. Перший з них – «наявність професії» – означає необхідність легального «даху» над злочинним бізнесом. Другий – залізна дисципліна і беззаперечне підпорядкування – подавався як отримання по заслугах і відповідальність за помилку та відступництво. Третій принцип – «захист інтересів людей» – був свідомо святенницьким, але саме про захист інтересів людей завжди говорить влада, а тому – хай суспільство знає, що в ньому заправляють не лише політики та бізнес, а й якудза. Угруповання якудза діють на всій території країни, однак найбільший вплив вони мають в містах Токіо, Кіото та Кобе. Якудза складається із «сімейств», в яких ключовим є відношення ОЯКУБ-КО-БУН. «Оякуб» – фігура батька, який дає поради, допомогу та захист членам банди, «Кобун» – дітям. Спрощена схема відносин у цій злочинній організації має наступний вигляд: на вершині піраміди – ОЯБУН. Йому надають допомогу: САЙКО КОМОН (старший радник), ВАКАГАСІРА (людина номер 2) та ЧАТЕЙ ГАСІРА (людина номер 3). САЙКО КОМОН здійснює керівництво по відношенню до КОМОН (радники), КАЙКЄЙ (бухгалтерів) та КУМІТЕ ХІСЕ (секретарів). Крім того, у разі потреби він разом з ВАКАГАСІРА та ЧАТЕЙ ГАСІРА направляє злочинну роботу СЯТЕЙ (старших керівників), які є безпосередніми керівниками ВАКАСЮ (молодші лідери). На початку ХХІ ст. ця організована злочинна організація контролювала близько 2500 фірм, у т. ч. шкільних закладів і лікарень з щорічним прибутком близько 500 млн доларів. З середини 1980-х років якудза була зацікавлена не лише в тому, яким чином отримати гроші, але й яким чином їх легалізувати.

Крім Ямагуті-гумі, на цей час на території Японії діють такі відомі злочинні угруповання, які поширили свою діяльність й на інші країни: ІНАГАВА КАЙ з чисельністю в 9 000 членів, які об'єднані в 300 кланів, СУМІЙОСІ РЭНГО КАІ – з чисельністю близько 10 000 осіб, які об'єднані в 170 кланів та КЮ-КУТО КАІ – 1700 членів. Пошук нових сфер злочинного бізнесу не знизив активність якудза в її традиційних напрямках: як і раніше, головними джерелами її прибутків залишалися торгівля наркотиками, контроль за азартними іграми та проституцією, спекуляція та вимагання. Одночасно якудза розпочинають все ширше виходити на міжнародну арену, все більше включаються в систему глобальної транснаціональної злочинності, разом з закордонними партнерами по злочинному бізнесу активно займаються нелегальним ввезенням до країни іноземної робочої сили, налагоджують контакти з російськими угрупованнями у сфері торгівлі зброєю, біоресурсами, автомобілями, що були

в використанні, помітно розширюють зв'язки з партнерами із Південно-Східної Азії і Європи з метою зростання прибутку від постачання «живого товару» на ринку сексуальних послуг [26, с. 144].

Питанню структурування і діяльності китайських «ТРИАДИ» та «ТОНГ» в науковій літературі приділено вже достатньо уваги [27, с. 132], тому ми тут не будемо зупинятися на цьому, як і на діяльності американської мафії, мексиканських наркокартелів, колумбійських – медельїнського та калійського наркокартелів, російських та нігерійських організованих злочинних організацій, які мають яскраво виражені ознаки транснаціональної діяльності.

Окремо варто проаналізувати злочинну діяльність албанських організованих злочинних угруповань, сфера злочинної діяльності яких на початку ХХІ ст. поширилась по всій Європі та США. В Італії та США албанці працюють на італійську мафію, стаючи її вірними «солдатами». У певний час вони будуть намагатися отримати в цій сфері свою незалежність. Основним видом злочинної діяльності цих ОЗГ є торгівля людьми, контрабанда тютюну та зброї, торгівля наркотиками. На початку ХХІ ст. албанські ОЗГ контролювали більше 50 % ринку важких наркотиків у таких країнах, як Греція, Швеція, Норвегія, Німеччина, Австрія.

Як бачимо, глобалізація поставила перед міжнародною спільнотою дуже непросте завдання: як в умовах відкритості кордонів між країнами, пов'язаної з процесами інтеграції світової економіки, зупинити процес розповзання інтернаціональної (транснаціональної) злочинності в масштабах нашої планети.

На цей час міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю – це урегульована нормами міжнародного і внутрішньодержавного права спільна діяльність суб'єктів міжнародного права та внутрішньодержавних правовідносин щодо забезпечення правового захисту особи, суспільства, держави та світової спільноти від міжнародних та транснаціональних злочинів, які посягають на внутрішньодержавний правопорядок.

Зміст діючих у сфері боротьби зі злочинністю міжнародних угод та практика їх реалізації дозволяють виокремити *головні організаційно-правові форми міжнародного співробітництва у боротьбі з транснаціональною злочинністю* та її організованих форм, а саме:

1) прийняття узгоджених заходів щодо встановлення на міжнародно-правовому рівні карантні певних суспільно-небезпечних дій (договірна криміналізація міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру);

2) розробка та укладання міжнародних угод, прийняття інших міжнародно-правових документів як правової основи діяльності держав, міжнародних організацій та їх органів в сфері боротьби зі злочинністю;

3) укладання міжнародних угод та видання документів, які регламентують порядок здійснення їх повноважень, процесуальний порядок здійснення міжнародного правосуддя, а також співпраці держав у боротьбі зі злочинністю;

4) утворення і формування на договірній та іншій міжнародно-правовій основі міжнародних організацій, інших органів, які здійснюють свою діяльність у сфері боротьби зі злочинністю;

5) взаємодія у запобіганні та розкритті злочинів, у тому числі й шляхом проведення в необхідних випадках оперативно-розшукових дій (спеціальних розслідувань);

6) надання правової допомоги в сфері кримінального судочинства (видача, взаємна правова допомога у кримінальних справах, здійснення кримінального переслідування за запитами іноземних держав або передача юрисдикції, співпраця з органами міжнародної кримінальної юстиції);

7) діяльність міжнародних організацій та органів (органів міжнародної кримінальної юстиції) щодо відправлення правосуддя про транснаціональні злочини, здійснення кримінального переслідування.

Організація Об'єднаних Націй, її органи та організації системи ООН в різних формах беруть участь у міжнародному співробітництві у боротьбі зі злочинністю, використовуючи фактично всі названі організаційно-правові форми. Організація Об'єднаних Націй є загальноновизнаним центром координації діяльності держав і міжнародних організацій у боротьбі зі злочинністю. У розробці міжнародних стандартів у цій сфері важливу роль відіграють Конгреси ООН щодо попередження злочинності та кримінального правосуддя, які розробляють концептуальні положення для удосконалення національних законодавств та розширення співробітництва правоохоронних органів різних держав у боротьбі зі злочинністю.

Для з'ясування організації світового процесу з протидії організованій злочинності варто розглянути структуру органів ООН, які займаються питаннями розробки міжнародної політики та координації дій з попередження злочинності та кримінального правосуддя. Ці задачі покладені на функціональний орган Економічної та Соціальної Ради (ЕКОСОП) – Комісію з попередження злочинності та кримінального правосуддя. Комісія була створена резолюцією 1992/1 Ради від 6 лютого 1992 р. На першій сесії Комісії, яка пройшла у Відні у квітні 1992 р., були визначені пріоритетні напрямки діяльності, в тому числі – протидія організованій та економічній злочинності, включаючи відмивання грошей [28].

Управління ООН з наркотиків та злочинності (ЮНОДК) виконує мандат, наданий йому Комісією і є відділом ООН, відповідальним за попередження злочинності, кримінальне правосуддя та реформу кримінального законодавства, втілює Програму ООН з міжнародного контролю за наркотиками. У 1999 р. у співпраці з Міжрегіональним науково-дослідним інститутом ООН з питань злочинності та правосуддя (ЮНІКРІ) Управління розпочало здійснення Всесвітньої програми боротьби з корупцією, Глобальної програми боротьби з торгівлею людьми та Глобальних досліджень щодо організованої злочинності. У рамках Глобальної програми проти транснаціональної організованої злочинності виявляються новітні тенденції й висвітлюються потенційні загрози з метою своєчасного прийняття відповідних профілактичних заходів.

Центр з міжнародного попередження злочинності (ЦМПЗ) сприяє зміцненню міжнародного співробітництва в справі попередження та стримання злочинності,

надає допомогу державам-членам у вирішенні цієї задачі та подолання загрози, яка виникає в зв'язку зі зміною характеру транснаціональної злочинності. Згідно з рішенням Генеральної Асамблеї кожні п'ять років (розпочинаючи з 1955 р.) проводяться конгреси ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя. У Конгресах беруть участь кримінологи, пенологи та вищі посадові особи поліції, а також експерти з кримінального права, з прав людини та реабілітації, так звані національні респонденти: представники держав, які мають кваліфікацію або досвід професіоналів, або наукових експертів у сфері запобігання злочинності і поведження зі злочинцями. За рішенням Генеральної Асамблеї ООН від 1 грудня 1950 р., вони залучаються не лише до підготовки конгресів ООН, а й до участі в нарадах експертів консультативних груп по боротьбі зі злочинністю. До функцій національних респондентів входить інформування Секретаріату ООН з попередження злочинності та боротьби з нею в інших країнах, надання текстів законів з питань боротьби зі злочинністю, статистичних даних, наукових доповідей та досліджень; сприяння Секретаріату в отриманні такої інформації, яка може бути необхідною для відповідних досліджень; сприяння розповсюдження інформації ООН у цій сфері, яка може бути корисною для країн-членів та в подальшому використана ними.

Конгрес Організації Об'єднаних Націй щодо попередження злочинності – це найбільший у світі форум різноманітних представників урядів, громадського суспільства, академічних кіл та експертів в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя. Протягом 60 років ці конгреси впливають на політику в сфері кримінального правосуддя, сприяють зміцненню міжнародного співробітництва у боротьбі з всесвітньою загрозою транснаціональної організованої злочинності.

Перший Конгрес Організації Об'єднаних Націй відбувся в Женеві в 1955 р. Він прийняв Мінімальні стандарти правила поведження з ув'язненими.

Другий Конгрес (1960 р., Лондон, Великобританія) рекомендував створити спеціальні поліцейські служби здійснення правосуддя щодо неповнолітніх.

Третій Конгрес (1965 р., Стокгольм, Швеція) проаналізував взаємозв'язок між злочинністю та соціальними змінами.

Четвертий Конгрес (1970 р., Кіото, Японія) закликав до покращання планування діяльності у сфері попередження злочинності в інтересах економічного та соціального розвитку.

П'ятий Конгрес (1975 р., Женева, Швейцарія) прийняв Декларацію про захист всіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують людську гідність, видів поведження та покарання.

Шостий Конгрес (1980 р., Каракас, Венесуела) в рамках теми «Попередження злочинності та якість життя» визнав, що попередження злочинності повинно базуватися на соціальних, культурних, політичних та економічних умовах країн.

Сьомий Конгрес (1985 р., Мілан, Італія) прийняв Міланський план дій та декілька нових стандартів та норм Організації Об'єднаних Націй у межах дис-

курсії «Попередження злочинності з метою свободи, справедливості, миру та розвитку».

Восьмий Конгрес (1990 р., Гавана, Куба) виробив рекомендації щодо боротьби з організованою злочинністю в рамках теми «Міжнародне запобігання злочинності та кримінальне правосуддя у двадцять першому столітті».

Дев'ятий Конгрес (1995 р., Каїр, Єгипет) зосередив увагу на питанні міжнародного співробітництва та практичній технічній допомозі з метою зміцнення верховенства права в рамках теми «У пошуках безпеки та справедливості для всіх».

Десятий Конгрес прийняв Віденську декларацію, якою держави-члени зобов'язуються укріплювати міжнародне співробітництво у боротьбі з транснаціональною злочинністю та у реформуванні системи кримінального правосуддя.

Одинадцятий Конгрес (2005 р., Бангкок, Таїланд) прийняв Бангкокську декларацію – важливий політичний документ, що закладає основи і вказує напрямок діяльності щодо укріплення міжнародного співробітництва та координації зусиль у сфері попередження злочинності та боротьби з нею.

Дванадцятий Конгрес (2010 р., Салвадор, Бразилія) підкреслив ключову роль правосуддя у процесі розвитку, особливо відзначив необхідність розробки цілісного підходу до реформування систем кримінального правосуддя з метою укріплення їх потенціалу, з'ясував шляхи попередження нових форм злочинності і боротьби з ними у всьому світі.

Тринадцятий Конгрес (2015 р., Доха, Катар) прийняв Дохинську Декларацію про включення питань попередження злочинності та кримінального правосуддя в більш широкий порядок денний Організації Об'єднаних Націй з метою вирішення соціальних та економічних проблем і сприяння заберпеченню верховенства права на національних і міжнародних рівнях, а також участі громадськості.

Рекомендації конгресів закріплюються в резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, яка приймає та відкриває для підписання державам найважливіші міжнародні угоди універсального характеру, спрямовані на боротьбу з міжнародною злочинністю. Документи Конгресів допомагають орієнтувати міжнародну спільноту на вирішення нових проблем в області попередження злочинності та кримінального правосуддя.

На Восьмому Конгресі ООН (Гавана, Куба – 1990 р.) відзначалось, що організована злочинність створює пряму загрозу національній та міжнародній безпеці й стабільності та представляє собою фронтальну атаку на політичні та економічні влади, а також утворює загрозу самій державі. Вона порушує нормальне функціонування соціальних та економічних інститутів і компрометує їх, що призводить до втрати довіри до демократичних процесів. Вона підриває процес розвитку і зводить нанівець досягнуті успіхи. Вона ставить у стан жертви населення цілих країн й експлуатує людську слабкість, отримуючи при цьому прибутки. Вона охоплює, залучає і навіть втягує в кабалу цілі прошарки суспільства у різні взаємопов'язані злочинні підприємства» [29, с. 148].

Питанням боротьби з міжнародними злочинами значну увагу приділили учасники Десятого (Відень, 2000 р.), Дванадцятого (Салвадор, 2010 р.) та

Тринадцятого Конгресу ООН (Доха, 2015 р.). Так, у Віденській декларації про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики ХХІ століття вказано на необхідність більш тісної координації та співробітництва між державами у вирішенні світової проблеми злочинності, зміцнення внутрішніх систем кримінального правосуддя та національного потенціалу в сфері міжнародної співпраці з цього питання [30, с. 427].

За класифікацією ООН нині усі транснаціональні злочини поділяються на 17 груп:

1) відмивання грошей; 2) тероризм; 3) крадіжки творів мистецтва та предметів культури; 4) крадіжки інтелектуальної власності; 5) незаконна торгівля зброєю; 6) викрадення літаків; 7) морське піратство; 8) захват наземного транспорту; 9) шахрайство з наземним транспортом; 10) комп'ютерна злочинність; 11) екологічна злочинність; 12) торгівля людьми; 13) торгівля людськими органами; 14) незаконна торгівля наркотиками; 15) фальшиве банкрутство; 16) проникнення в легальний бізнес; 17) корупція й підкуп громадських і партійних діячів, виборних осіб.

Матеріали конгресів Організації Об'єднаних Націй засвідчують, що цей процес має тенденцію до осмислення та прийняття перших кроків на цьому непростому шляху і він може бути успішним лише при наявності доброї волі всіх держав, які ратифікували Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря).

У 2004 р. Україна ратифікувала зазначену Конвенцію з застереженнями до п. 6 ст. 13, до п. «b» ст. 2, до п. 5а ст. 16, до п. 13 ст. 18, до п. 14 ст. 18, та п. 3 ст. 26 та вказані до неї протоколи і тим самим приєдналась до списку більш ніж 183 країн, які взяли на себе зобов'язання координувати свою діяльність у боротьбі з цим явищем, яке за великим рахунком у майбутньому несе загрозу всьому людству [31, с. 553].

Англійські вчені Стів Сміт (Steve Smith), Патріція Оуенс (Patricia Owens) та Джон Бейліс (John Daylis) зазначають, що глобалізація головним чином просто (або спрощено) визначається як процес зростання взаємозв'язків між суспільством, при якому події в одній частині світу все більшою мірою впливають на події в іншій його частині і вони в певний час повторюються. Глобальний світ – це світ, в якому політичні, економічні, культурні та соціальні явища стають все більш взаємопов'язаними та взаємозалежними і, отже, одне впливає на всі інші [32, с. 8].

Україна як суверенна держава є частиною світової економічної системи, а тому всі процеси, які проходять на цей час у тій чи іншій його формі, певною мірою впливають і на її економічні процеси. Немає жодних підстав сподіватися, що процеси глобалізації, як і вплив транснаціональних злочинних угруповань оминуть нашу державу. Україна розташована у центрі Європи і фактично є транзитною державою між Заходом і Сходом, а тому вона обов'язково потрапляє

у поле зору міжнародних транснаціональних злочинних організацій в частині контрабанди наркотиків, торгівлі людьми, зброєю та інших злочинів.

З моменту ратифікації Україною зазначеної Конвенції ООН минуло 12 років. Однак ми не можемо стверджувати що за цей період нашою державою зроблено все можливе для втілення рекомендацій Конвенції з попередження та боротьби з транснаціональною організованою злочинністю. Понад те, брак системного вивчення зазначеної проблематики ученими, конкретних ініціатив з боку правоохоронних органів свідчить про те, що суспільство та сама держава в особі її відповідальних посадових осіб ще не усвідомили цю загрозу і не намагаються завчасно вжити відповідні заходи правотворчого характеру з цього питання.

Висновки. На підставі викладеного можна впевнено стверджувати, що процес глобалізації економічних відносин, крім позитивних наслідків, спричиняє і суттєві негативні явища, такі як транснаціональна організована злочинність, загрожує суверенітету окремих країн і впливає на криміногенну ситуацію у світі.

Список літератури:

1. Waters M. The Globalization. London, New York: Routledge, 1996. – P. 2.
2. Sklair L. Competing Conceptions of Globalization // Journal of World – Systems Research, V. 2, Summer, 1999. – P. 143–163.
3. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голюкова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. – 268 с.
4. Кастельс М. Глобальный капитализм и новая экономика : значение для России / М. Кастельс // Постиндустриальный мир и Россия / отв. ред. В. Г. Хорос, В. А. Красильщиков. – Москва : Эдиториал УРСС, 2001. – 614 с.
5. Global Trends 2015 : A Dialogue about the Future With Nongovernment Experts [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cia.gov/cia/reports/globaltrends2015/index.html>.
6. Кастельс М. Глобальный капитализм и новая экономика : значение для России / М. Кастельс // Постиндустриальный мир и Россия / отв. ред. В. Г. Хорос, В. А. Красильщиков. – Москва : Эдиториал УРСС, 2001. – 614 с.
7. Міжнародні економічні відносини : підручник / за ред. А. П. Голюкова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. – 464 с.
8. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голюкова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 268 с.
9. Robinson W. Towards a Global Ruling Class? Globalization and the Transnational Capitalist Class / W. Robinson, J. Harris // Science & Society. Vol. 64. № 1. Spring, 2000. – P. 11–54.
10. The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations. Fifth Edition Ed.by John Baylis, Steve Smith&Patricia Owen. Oxford : Oxford University Press, 2011. – P. 328.
11. Top 200:The Rise of Global Corporate Power [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.globalpolicy.org>.
12. Human Development Index 1999. Ch. 1. Human Development in this age of Globalization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hdr.undp.org/reports/global/1999/en/>; Top 200: The Rise of Global Corporate Power [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalpolicy.org>.
13. Petras J. China in the context of globalization / J. Petras // Journal of Contemporary Asia. V. 30. Issue 1, 2000. – P. 109.
14. Алисов Н. Н. Экономическая и социальная география мира (общий обзор) / Н. Н. Алисов, Б. С. Хорев. – Москва, 2001.

15. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 268 с.
16. Global 500. 2005–2013. Fortyne [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.fortyne.com.
17. Top 1000 World Banks 2011 Ranking; Top 50 Banks in Top 1000 World Banks 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.thebankerdatabase.com/index.cfm?fuseaction=top50.default&page=2>.
18. Global Trends 2015: A Dialogue About the Future With Nongovernment Experts [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cia.gov/cia/reports/globaltrends2015/index.html>.
19. Bovenkerk F., Siegel D., Zaitch D. Organized crime and ethnic reputation manipulation / F. Bovenkerk, D. Siegel, D. Zaitch // *Crime, Law&Social Change*. – 2003. – № 39.
20. Гуров А. XXI век против глобализации преступности / А. Гуров, Н. Ковалев, А. Куликов // Прокурорский надзор. – 2000. – № 2.
21. Глобализация общей, организованной и коррупционной преступности : материалы круглого стола. – Москва : ИГП РАН, 2001.
22. Вахания В. Деятельность Группы органов банковского надзора по офшорам (ОГБС), Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) и Форума финансовой стабильности (ФФС) в борьбе против преступности в сфере финансов / В. Вахания // *Право и экономика*. – 2004. – № 8.
23. Шэксон Н. Люди, обокравшие мир / Н. Шэксон. – Москва : Эксмо, 2011. – С. 24–33.
24. Глобализация общей, организованной и коррупционной преступности: материалы круглого стола. – Москва : ИГП РАН, 2001. – С. 45–50.
25. Ланд П. Организованная преступность. Тайная история самого прибыльного бизнеса в мире / П. Ланд. – Москва : АСТ, 2005. – С. 55–57.
26. Морозов Н. А. Япония: преступность и уголовная политика : монография / Н. А. Морозов. – Санкт-Петербург : Юридический центр, 2016.
27. Годунов И. В. Организованная преступность. От рассвета до заката / И. В. Годунов. – Москва: Академический проект, 2008. – С. 131–139.
28. Резолюція 46/152 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1991 р., додаток А/RES/46/152 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://base.garant.ru/2565318/>.
29. Овчинський В. С. XXI століття против мафії. Уголовная глобалізація и Конвенція ООН против транснаціональної преступности / В. С. Овчинський. – Москва : ИНФРА-М, 2001. – С. 148.
30. Кибалкин А. Г. Влияние международного уголовного права на российское уголовное право : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук / А. Г. Кибалкин. – Москва, 2003.
31. Збірник міжнародних договорів України про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори. – Київ : Фенікс, 2006.
32. The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations. Fifth Edition. Edited by John Baylis, Steve Smith& Patricia Owens. – Oxford : Oxford University Press, 2011. – P. 8.

References:

1. Waters, M. (1996). *The Globalization*. London, New York: Routledge, 2.
2. Sklair, L. (1999). Competing Conceptions of Globalization. *Journal of World – Systems Research*, 2, Summer, 143–163.
3. Holikova, A. P., Dovhal, O. A. (Eds.). (2015). *Svitova ekonomika*. Kharkiv [in Ukrainian].
4. Kastels, M. (2001). *Globalnyi kapitalizm y novaja ekonomika: znachenije dlja Rossii*. Postindustrialnyi mir i Rossija. Moscow, 64 [in Russian].
5. Global Trends 2015: A Dialogue about the Future With Nongovernmental Experts. *cia.gov*. Retrieved from: <http://www.cia.gov/cia/reports/globaltrends2015/index.html>.
6. Kastels, M. (2000). *Globalnyi kapitalizm y novaja ekonomika: znachenije dlja Rossii*. Postindustrialnyi mir i Rossija. Moscow [in Russian].

7. Holikova, A.P., Dovhal, O.A. (Eds.). (2015). Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny. Kharkiv [in Ukrainian].
8. Holikova, A.P., Dovhal, O.A. (Eds.). (2015). Svitova ekonomika. Kharkiv [in Ukrainian].
9. Robinson, W., Harris, J. (2000). Towards a Global Ruling Class? Globalization and the Transnational Capitalist Class. *Science & Society*, Vol. 64, 1. Spring, 11–54.
10. The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations. Fifth Edition. Ed. by John Baylis, Steve Smith & Patricia Owen. (2011). Oxford: Oxford University Press.
11. Top 200: The Rise of Global Corporate Power. *globalpolicy.org*. Retrieved from: <http://www.globalpolicy.org>.
12. Human Development Index 1999. Ch. 1. Human Development in this age of Globalization. *hdr.undp.org*. Retrieved from: <http://www.hdr.undp.org/reports/global/1999/en/>; Top 200: The Rise of Global Corporate Power. *globalpolicy.org*. Retrieved from: <http://www.globalpolicy.org>.
13. Petras, J. (2000). China in the cortex of globalization. *Journal of Contemporary Asia*, 30, Issue 1, 109.
14. Alisov, N.N., Horev, B.S. (2001). Ekonomicheskaja i sotsialnaja geografija mira (obshchij obzor) [in Russian].
15. Holikova, A.P., Dovhal, O.A. (Eds.). (2015). Svitova ekonomika. Kharkiv [in Ukrainian].
16. Global 500. 2005–2013. Fortune. *forty.com*. Retrieved from: www.forty.com.
17. Top 1000 World Banks 2011 Ranking; Top 50 Banks in Top 1000 World Banks 2013. *thebankerdatabase.com*. Retrieved from: <http://www.thebankerdatabase.com/index.cfm?fuseaction=top50.default&page=2>.
18. Global Trends 2015: A Dialogue About the Future With Nongovernmental Experts. *cia.gov*. Retrieved from: <http://www.cia.gov/cia/reports/globaltrends2015/index.html>.
19. Bovenkerk, F., Siegel, D., Zaitch, D. (2003). Organized crime and ethnic reputation manipulation. *Crime, Law & Social Change*, 39.
20. Gurov, A., Kovalev, N., Kulikov, A. (2000). XXI vek protiv globalizatsii prestupnosti. *Prokurorskij nadzor*, 2 [in Russian].
21. Globalizatsija obshchey, organizovannoy i korruptsionnoj prestupnosti: Abstracts of Papers. (2001). Moscow, IGP RAN [in Russian].
22. Vahaniya, V. (2004). Dejatelnost gruppy organov bankovskogo nadzora po ofshoram (OGBS), Organizatsii ekonomicheskogo sotrudnichestva i razvitija (OESR) i Foruma finansovoj stabilnosti (FFS) v borbe protiv prestupnosti v sfere finansov. *Pravo i ekonomika*, 8 [in Russian].
23. Shekson, N. (2011). Ljudi, obokravshije mir. Moscow: Eksmo, 24–33 [in Russian].
24. Globalizatsija obshchey, organizovannoy i korruptsionnoj prestupnosti: Abstracts of Papers. (2001). Moscow, IGP RAN [in Russian].
25. Land, P. (2005). Organizovannaja prestupnost. Tajnaja istorija samogo priblynogo biznesa v mire. Moscow: ACT [in Russian].
26. Morozov, N.A. (2016). Japonija: prestupnost i ugovolnaja politika. Sankt-Peterburg: Juridicheskij tsentr [in Russian].
27. Hodunov, I.V. (2008). Organizovannaja prestupnost. Ot rassveta do zakata. Moscow: Akademicheskij proekt [in Russian].
28. Rezoliutsiya 46/152 Heneralnoi Asamblei vid 18 hrudnia 1991 r., dodatok A/RES/46/152. *base.garant.ru*. Retrieved from: <http://base.garant.ru/2565318/>.
29. Ovchinskij, V.S. (2001). XXI stoletije protiv mafii. Ugolovnaja globalizatsija i Konventsija OON protiv transnatsionalnoj prestupnosti. Moscow: INFRA-M [in Russian].
30. Kibalkin, A.H. (2003). Vlijanije mezhdunarodnogo ugovolnogo prava na rossiyskoe ugovolnoe pravo. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Moscow [in Russian].
31. Zbirnyk mizhnarodnykh dohovoriv Ukrainy pro pravovu dopomohu u kryminalnykh spravakh. Bahatoronni dohovory. (2006). Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
32. The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations. Fifth Edition. Edited by John Baylis, Steve Smith & Patricia Owens. (2011). Oxford: Oxford University Press.

Sidorov V. I., PhD in Economics, Full Professor, Dean for the School of International Economic Relations and Travel Business, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine, Kharkiv.
e-mail: v.i.sidorov@karazin.ua ; ORCID 0000-0002-5655-2221

Zdorovko S. F., PhD in Laws, Associate Professor of the Department of International Relations, International Information and Security, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine, Kharkiv.
e-mail: s.zdorovko@karazin.ua ; ORCID 0000-0002-0237-8125

The impact of economic globalization on transnational organized criminal activity

The article studies the problems of the economy globalization, the basis of the origin and a rapid development of global capital market; it also emphasizes the main motive force of this phenomenon such as transnational corporations (TNC). It highlights the negative consequences of this process and analyzes how they are used by transnational criminal organizations. The characteristics of these criminal groups are briefly stated. Furthermore the measures taken by the international community under the United Nations in order to prevent and stop these crimes are emphasized in the article.

Keywords: globalization; global economy; transnational corporations (TNC); banks; offshore; transnational criminal organizations; the UN Congresses; international relations.

Надійшла до редколегії 13.02.2017 р.